

■ Виолета ТАНЧЕВА-ЗЛАТЕВА

ризница

ОГНЕНА

гyрѓа

Виолета ТАНЧЕВА-ЗЛАТЕВА

ОГНЕНА

Издавачка куќа **Ѓурѓа** – Скопје
Улица „Ленинова“ 74а 1/1
Телефон/факс: ++389 2 3228076
e-mail: office@mojakniga.com.mk
www.mojakniga.com.mk
www.prodavnicanatajni.blog.mk
Facebook: ЃУРЃА ИЗДАВАЧКА КУЌА

Основач: Никола КОСТЕСКИ, 1987

Библиотека: Ризница
ДОМАШНИ АВТОРИ

Виолета ТАНЧЕВА-ЗЛАТЕВА
ОГНЕНА

Прво издание

Директор и главен уредник: Ѓурѓица КОСТЕСКА-АНДОНОВА

Одговорен уредник и лектор: Виолета ТАНЧЕВА-ЗЛАТЕВА

Ликовно и техничко уредување:

Студио за ликовен и графички дизајн **Ѓурѓа**

Уредник: Предраг АНДОНОВ

Ликовен уредник: Љупчо ЈАКИМОСКИ-КУМ

Систем-инженер и администратор: Климент ПЕТРЕСКИ

Јазична и стилска уредување:

Студио **Ѓурѓа**, Права и преводи

Печатено во Македонија

ISBN 978-608-201-153-0

Виолета ТАНЧЕВА-ЗЛАТЕВА

ОГНЕНА

гyрѓа
MMXI

Содржина

Бориевчанка

На свој начин	11
Копнеж	12
Три начини за бегство	13
Право!	14
Бориевчанка	15
Селско дете	16
Јагнето	17
Изгубениот дијамант	18
Живот на вересија	19
Андерграунд девојка	20
Лажга	21
Врамена	22
Одбивам	23
Мегдан	24
Анемична меморија	25
Воскресение	26

Паднаџиоџи анџел

Грешница	29
Замисли	30
Паднатиот анџел	31
Ненамерна	32
Од Господа	33
Последната врата	34
Анџелот чувар	36
Огледална	37
Привид	38

Задоцнети	39
Сама	40
Проценти	41
Тишината	42
Невозможна	43
Две стии	44
Денот	45
Нашата приказна	46
Ние	47

Ние њоеѝ(ес)иѝе

Поетот	51
Безвремени	52
Деца на судбината	53
Нивоа	54
Опасен спорт	55
Зборови	56
Казна	57
Чадори	58
Брегови	59
Навистина...	60
Три прашања	61
Црвот	62
Заробени	63
Бришам	64
Пиво со нафора	66
Ден за искреност	68
Роденденска	69
Светлосни прашинки	70

Песнаѝа

Огнот	73
Тема за песна	74

Сверот	75
Окупација	76
Незапишаните стихови	78
Дрога	79
Ти	80
Раѓањето на песната	81
Песната	82
Палавка	83
Лава	85
Ловец	86
Просирка	87
Бегам	88
Кон изворот	89
Не се откажувам од пеењето	90
Страв	91
Мој...?	92
Река	93
Цртање со прсти	94

Бориевчанка

На свој начин

Намерно ли ме создаде токму ваква
Оче мој
или случајно излегов од калапот
малку повеќе љубопитна
загледана во далечината
и со таговни очи во главата
преполна со разумна налудничавост?
Но Ти благодарам и за тоа!
Не сум нескромна
но отсекогаш сум верувала
во малите молитви на својата душа
и во својот начин на покајание.

Можеби ќе ме прекориш во судниот час
но дотогаш дај ми сили
уште малку да грешам –
на свој начин.

Копнеж

Сиот копнеж на светот
лежи пред мене распослан.
Треба само да ги подадам рацете
и да го подземам –
како детуле кое низ солзи моли
да му се прости грешката.
Ах, колку сакам да го стиснам на гради
тој копнеж
Да го скријам во пазувите
Да го нахранам со ронка
од својата топлина!
Толку студ има во светот
толку злоба меѓу луѓето!
Напати посакувам
Господ врз мене да го спушти
својот светлосен прст
за да ги спасам душите на стадото.
Но којзнае дали Тој е сигурен
оти една анемична девојка
може да носи толкаво бреме на своите плеќи?
Освен тоа, времето на месиите е одамна поминато.
Јас сум само мала поетеса
изгубена на едно коше во центарот на светот
која му се восхитува на Христа.

Прекус е денот, Господи
Премало е моето срце.
Научи ме
како да живеам со толкав копнеж.

Три начини за бејсиво

Не грижи се за мене
Си имам јас свои начини
за бегство од реалноста.
Најлесно со цигара и кафе на балконот
и душа заскитана кон водите на Вардар
што роморат кон Југ.
Поначесто со стиховите
што браздат низ облаците
со своите изгризани нокти
носејќи го на челото својот камен-прокоба.
Напати со пенкалото
забрзано врз белиот лист
и својата верба во Поезијата.
Да, сè уште сум истата старомодна девојка
која повеќе ги сака опипливите работи
отколку треперењето на екранот.
Еднаш ќе дојде и тој на ред
но тоа ќе биде големиот миг
кога ќе треба да му се погледне во очи
на направеното.

А дотогаш останува
да се врви денот.

Право!

Од која страна дува ветрот денес?

Десно –
црвено, црвено, црвено!

Лево –
веќе се пали зеленото.

Угоре –
проклето високо!

Со гордо крената глава
тргнувам право.
Директно низ развревената раскрсница
на животот.

Само јас го сеќавам
колебливиот чекор на срцето.

Бориевчанка

Август го испади сонот од моите трепки.
 Седам како месечар во постелата
 зобам грозје од скутот
 и никако да се начудам на кладенецот
 што клоцоти зад вратата.
 Ноќе завиваат градските скитници
 и ми носат пораки на прокоба
 од моите предци.
 Далеку се портите зад кои почива прошката.
 Во недостиг на вистински петли
 си ги повикувам во ушите
 моите бориевски
 Истопорени на стариот плот
 со полни гради ја повикуваат зората
 што распукува како калинка откај Огражден –
 слика натопена со тага по мојот дедо Васе.
 Напати помислувам дека сум негово второ јас
 накалемено во градска средина
 и тврдоглаво носталгична.
 А кладенецот клоцоти ли клоцоти
 стари песни лазарски:
Паун лејџа високо, шири крилја широко...

Со секој изминат ден
 сè поблиску сум до тебе
 Оче мој
 и сè помалку личам на Дева Марија.
 Но уште верувам
 дека можам да ги дофатам свездите
 кои ми се толку блиски во маленкоста.

Селско дејие

Сè уште верувам дека сум истото
селско дете од некогаш
Со прав во косите и со безмерна жилавост
Навистина, денес повеќе во душата
отколку во рацете.
Не се срамам да признаам
дека при последното кубење трев
во градината на мајка ми
прстите ми се накитија со плускавци.
Но и така може да му се плаќа данокот
на градскиот живот.

Колку ли години се развевам
по асфалтните улици
и мермерните плочки
што поставуваат лизгави заседи!
Застоеениот воздух меѓу зградите
и морничавото тесто на маглите
ми ја исцицаа бојата од кожата
и ми го наружија лицето со бледило.
Кога ќе се налутат
оти сè уште чекорам со крената глава
знаат да ми пратат и болка во синусите
и малку реума во зглобовите –
колку да не им биде здодевно
а и мене да ми го зачинат
секојдневието.
Но некаде длабоко во себе
останав истото селско дете
накитено од градскиот живот
со таговни очи
и со врат на лебед пред умирање.

Јаѓнешо

Немам доволно од потребното
за да му платам на времето
да работи за мене
Морам сè сама да направам
со овие малку сили
што инаетливо ми се залепиле
за плеките.

Некогаш помислувам дека
само уште стихот мој
не ме изневерил
Некој Друг
Невидлив
ми ја грицка вербата
секој ден по малку

Ме вардиш оддалеку
и ме чекаш да пораснам
Ти благодарам, Оче
што сè уште стоиш на мојата страна.
Ќе ти докажам еден ден
дека не сум била
твоето изгубено јагне.

Изгубениот дијамант

Цела ноќ јас и ќерка ми Јована
собиравме шарени стакленца
по полјаните на моето детство.
Мали зажарени окца
распукани во илјадници бои.
Таа се радуваше на секој нов блесок
што сиркаше меѓу тревките
и ги полнеше грижливо рачињата
како мајка со ронки од туѓа трпежа
за да ги нахрани своите гладни деца.
А јас сурев тажно со празни очи
не можејќи да ги наполнам
со единственото светло окце што ми недостига
изгубено на пат кон Света Петка галичка –
лажниот дијамант
од мојата десна чевличка.

Живої на вересија

Живеам на вересија.
Земам денови на заем од Господа
и му ветувам дека ќе ги исплатам
утре или задутре
или можеби за неколку години.
Тој е подарежлив
и од највеликодушната банка
Дава кредити без жиранти и без камата –
токму по мерата на просечниот Македонец.

Цел живот отплаќам некакви заеми
и бегам од себеси.
Веќе почнав да се плашам
од очите што сурат во мене
од онаа страна на огледалото.

Го затворам погледот зад склопените трепки
Повеќе ми се допаѓа
мојот чист одраз во Твоите очи.
Така сум поблиску до Бориево
и немам никаква потреба
од вишок денови
и залудни размислувања
за етиката.

Андерграунд девојка

Ни самата не знам
како се случи да потонам во темнината
кога цел живот се учам да пливам во неа
и да се борам против темните.
Зошто не ми прати некој знак
Господи
некој ангел да ме допре по рамото
пред Тој да ги прошепоти
волшебните зборови?
Сега е предоцна нешто да смениш
Ми влезе чивијата
и таа тема е завршена.
Но би било добро
духот малку да ми го поткрепиш
во миговите
кога ми се заканува искушението.

Барем толку
за да не потонам во андерграундот
и сè уште да имам доблест
да се наречам
Твое чедо.

Лажја

Кришум
ја отклучувам вратата на таинствата
и трептежно зачекорувам
во новата пролет на мојот живот.
Синилото распупило
Земјата стежнала од мириси и бои
По небото повторно се бркаат пуфкасти облачиња

Но сега
по толку години од вистинската
во очите на оваа пролет
сирка и зародишот на есента
Го гледам како дреме во толчникот на булките
Го наслушнувам дури и во појот на птиците.
Зад првиот агол
од кој ме одвратува ногата
го насетувам гнилежот
што тлее под штотуку роденото зеленило
На следната раскрсница
по која пека душата
го наслушнувам роморот на дождовите...

Се надвиснува сеништето на Стравот
над моето малечко згрчено срце.

Кого лажам?
Себе
Тебе
или другите
дека е чисто и непорочно
сè што е од Господа?

Врамена

Како непотребен декор
во туѓа слика
немеам.
Чекам Твојата далечна рака
да ме извади од омеѓениот простор.

Никаде влакно светлина
знак за врвица.

Стега рамката
Пука крвта.

Нема (кон) каде да се избега
Нема.
Затворени се сите патишта –
и кон бога и кон душата.

Одбивам

Обземена од сонот
заскитав во туѓа ливада
Свесно замаена
си заседнав
под широката дабова крошна
за да си ја одморам душата.

Не сакам но ги слушам –
во далечините веќе треперат звуците
на забреваните автобуси –
тие ранобудни градски петли
што доаѓаат да ги проголтаат
првите сонливи работници.
Еве ги и новородените парчиња светлина!
Нестрпливо ми ги скокоткаат трепките
за да ме вратат во мојот свет.

Премногу свесна
за она што ќе ми го зароби погледот
не сакам да се одлепам
од прегратките на стариот даб.

Одбивам да се разбудам.

Меѓдан

Во претсмртниот час
го здогледав прачовекот
во окото на баба.
Страв
длабок како темна вода
го зграби нејзиното лице
го запоседна во неприроден грч.
Додека се обидува да истркала збор
низ јазикот
ја гледам како мало девојче
со крпено фустанче –
трча меѓу боријевските меѓи и плетови
со босите ноџиња и дебелите плетенки.

И ја стискам студената дланка
за да ме окуражи пред солзите.
Сиот страв и сета немоќ
се собрани во стисокот
на бледите прсти.

Оф, бабо!
Зошто не ме научи
како со смртта да излезам на меѓдан
наместо како да се бранам
од палавите деца?

Анемична меморија

Колку брзо стареам, Господи!
Еден по еден ги губам мирисите на детството
и ги заборавам мајкините рецепти.
Ни теоријата на релативноста
веќе не ми дава утеха
дека ќе стигнам да направам сè
во овој толку кус век
што ми го подарил Севишниот.

Младоста ми доаѓа на сон
со повејот на првите расцутени липи –
како шарена шамија подземена од туѓ плот
и развеана од полноќните ветришта
што се плодат во бориевските тополи.
Еве
нова ветрушка откај дедовите ниви
се заканува да ме крене
и да ме однесе во Темната!
А јас никако да се сетам
каде сум ја ставила својата
Книѓа за сонои
своето врзулче против уроци.

Воскресение

И оваа болка ќе помине
како и сè друго.
Ќе крикне тишината
Повторно ќе се јави вијот на крвта.
Ќе стреперам соголена душа
можеби колку за да не ја оставам
есента осамена.
А напролет пак ќе пуштам фиданки
и ќе распупам виолетови цветови.
Јас сум дете на тревите
мене Април ми е татко.
Ќе дувне Југот квечерум
ќе ми ги исчисти вените од пелинот
Со својот благ шепот
здив живот ќе ми вдахне.

И како горска самовила
ќе се разбудам од тешкиот сон –
троа помудра
и со нова брчка на челото,
воскресната од мојот љубен стих.

Паднаішоў анёл

Грешница

Не можам да си објаснам
што сум изгубила низ годините
што сега го гледам во твоите очи
но има нешто мое во тебе
што ме тера да те сакам.
Во толку испобркан свет живееме
Невозможна е оваа љубов
Оваа потрага по совршен стих
оваа јанса по најдобра песна.
А сепак постои –
толку жива
и реална
до болка и прокоба.

Ќе се разбудам еден ден
од овој сон
можеби токму навреме
за да сфатам
дека и одново да се родам
повторно исто би грешела.

Замисли

Замисли дека сме се запознале
пред некој ден или подобро ноќва
и дека Бог запалил искра во нас
која брза да стане оган.
Замисли дека не можеш
очите од мене да ги одлепиш
и огнот во дланките да го смириш.
И замисли дека сме сами на светот –
само јас и ти среде хаосот
под она што треба да биде небо!
Нема алчни љубопитници
и очи завидливи,
нема туѓи надежи
што можат да се изневерат...

Со очи на деца ќе им се љубуваме
на младата месечина
и на штотуку родените ѕвезди
и пронижани со восхит
ќе го набљудуваме
создавањето на светот –
Јас и Ти
Адам и Ева на новиот милениум.

Паднаџиоџ анџел

Ти ли си тој
што го сонував од малечка –
стамен и горд потомок
на својот род?
Годините ти стежнале врз грбот
или искушенијата што сиркаат
од непростените гревови
на минатите животи?
Можеби затоа не те препознав
кога се сретнаа сонот и јавето
Требаше и детето во мене
да го сети горчилото на јаболковата семка
за да сфатам дека си паднатиот анџел.

По сите години
посеани со талкања
уште сакам да те видам
седнат од десната страна на Бога.

Ненамерна

Случајно се сретнавме
на крстопатот на животот
Без намера
Не вели оти Господ така сакал
Поверојатно е дека налудничавата Судбина
смислила одмазднички план
за да си ја потврди теоријата за надмоќта
пред лицето на современата наука.
Навистина
можно ли е сè да се објасни со хемијата?
Постојат толку исконски работи
што не можеме ни да ги именуваме
во нивната приземност.
Сепак, остануваме сонливо ступулени
под нивната власт
како пиленца под мекото мајчино крило.

Оставете ме да се топлам
Утре ќе размислувам за хемијата.

Од Госџога

Не сум лоша, само збунета
 Не сакам кога работите
 се случуваат набрзина.
 За да биде вкусна
 дури и пијачката на боговите
 треба да одлежи
 Исто како и песната.
 Сè си има свое време
 И преселбата на штрковите
 и загнездувањето на ластовиците
 и распупувањето на момите
 и на хризантемите во мајчината градина.
 Само ова нам што ни се случува дотрча недоапица
 Доleta од едно време што спиеше
 подзаборавено меѓу кориците на книгите
 што ги сакавме во младоста.
 Налудничаво
 Збудалено
 По малку дрско и самобендисано
 ми рипна во градите и ме запоседна.
 Не ме остава ни миг сама со себе
 Да ги собирам нишките
 да го сфатам почетокот
 и да го догледам крајот.
 Немерливо е неговото присуство
 Се плашам дека еден ден
 сосема ќе ме проголта.

Но дури и тогаш нема да (се) жалам
 Оти сè си има своја причина
 и добро е сè што е од Господа.

Последна̄а вра̄ӣа

Во прапочетокот на времето
или во некој од минатите животи
мора да сме биле
дрво и почва
елен и шума
или просто две парчиња од ист магнет.
Затоа судбината сега се прави добра макеа
смислувајќи ни умни изговори
и распоредувајќи свездени констелации
што ни висат над главите
како поволни можности.

Залудно ѝ повторувам
дека е (полу)избришана табла
тоа што било
и груб темен папирус
она што ќе дојде.
Ден по ден, своеглаво ме влече
кон другото парче магнет
и не сака да види дека ги затворам ушите
пред нејзините зборови.
Таа не сака да разбере
дека мене Овој ден ми е важен
Дека сакам да ме угрее по можност
откај Огражден
а месечината да ми се насмевне
од небото над Аеродром.
Тука сум накалемена и тука се враќам
по кусите патувања низ Планетата на љубовта.

Ах, таа подобро од мене знае
дека немам сили да пресечам!

Кришум од другите божици
ја боледува мојата болка
и стрпливо чека да се смилувам
да ја отворам последната врата на душата.

Анџелоџ чувар

Со невидливи нишки те врзувам за себе
и не те оставам да ме напуштиш
Потребен си ми за да ме држиш
на соодветната височина
Можеби некогаш малку повеќе
ме креваш во облаците
но тоа е грев што може лесно да се прости
и од кој не се умира.

Бог нè сака нас, налудничавите глави
Знае тој дека не можам сама
да берам јаболка од Едемската Градина
оти така историјата за првиот грев
никогаш не би била целосна
А за секоја приказна се потребни
(најмалку) двајца

Откако ме допре еднаш
со неговиот светлосен прст
занавек остануваш тука.
За да ме браниш од моите бездни
и од туѓите кербери.

Огледална

Веројатно
ќе те сакам и кога ќе бидеш стар
исто како што те љубев
кога беше сосема млад
и не толку будалест
или барем не на овој начин.
Создадена сум за тебе
како прошката заради гревот.
И кога мислам дека нема од каде
да црпнам сила
за да ти дотурам разум во вените
се тешам со лудоста на љубовта.

Вкопана сум во оваа модерна црница
и нема бегане.
Едноставно, таква ми е кармата.
Напати сум толку просирна
што постојам само во огледалото
на твојот измислен свет.

Привид

Ти си сенката во која спијат
грешките и надежите
на сите мои животи – минати и идни.
Некогаш
не мораш дури ни да ме допреш
Доволно е под око да ме погледнеш
за во срцето да се запали оганче.
Погодуваш, јас не сум од оваа планета
Вечно дете сум
кое им се радува на овдешните ситни работи
каква што е дури и љубовта.

Сепак, и по сите заедно испиени кафиња
остануваш мојот привид.

Задоцнејџи

Како да сакаме
уште еднаш да потврдиме
дека сме неверници,
повторно задоцнивме на средбата
што судбината ја закажа во наше име.
Ја изгубивме засекогаш нејзината милост!
Нема уште еднаш
да го спушти погледот врз нас
и сигурно веќе нè исфрлила од својот список.
Сега ќе мораме да чекаме уште еден век
додека ѕвездите да се наместат така
за да ни бидат наклонети.

А во меѓувреме
ќе пишуваме стихови
и ќе се опиваме од поетската магија –
за да бидеме поблиску до боговите
и до себеси.

Сама

Јас сум нестандартна девојка
Мојата вера е традицијата
Можам со веѓите да ти упатам порака
со очите да те бакнам
и доволно е.
Не барај повеќе од мене
Не сум за андерграунд поезија
Не можам да се кријам ПОД
Не можам да се кревам НАД
Јас сум онаа што сум
и толку.

Ти сакаш сè од мене
и сè одеднаш.
Не можам толку лесно
да ја надраснам бабината внука
Од Бориево ја носам со себе –
ми заспа во пазувите
и немам срце
да ѝ го откажам гостопримството.

Прости ми ако можеш
Ако не, ќе продолжам како досега –
со тебе покрај себе
а сама.

Проценѝи

Никако не можам да ја разберам логиката
според која некои денови
само ни прелетуваат пред погледот
а други траат со години.
Толку ме изморуваат
што некогаш немам сили ни за песна.

Ајде, ако не веруваш
да си ги смениме малку местата!
Да ја сетиш во себе болката
од која ми извира насмевката
Да те згорчи инаетот на зборовите
што одбиваат да се истркалаат низ грлото.
Ти лесно ќе се снајдеш со своите 17
Но како јас да ги поделам моите 117
меѓу протатнатото минато
глувата сегашност
и неизвесната иднина

без да добијам остаток
кој ќе ми стежне на душата?

Тишинаѝа

Прегласна е оваа тишина меѓу нас
Лека-полека
твојот молк се претвора во алчен свер
што им се заканува дури и на свездите.
Ме смрзнуваш со здивот безвремени од усните.
Уште еден слој укит ми недостига
да се претворам во ледена снегулка
заскитана во далечните пространства.

Овде ни законите на гравитацијата не важат.
Да можев барем малку подолу да се спуштам!
Да ги смирам прстите на Брацо во облаците
да го утешам Никола кој чмае заклучен во градот
и уште подолу мојата Лидушка
обесена на мета-липата некаде кај Шлегово!
Неповратно се смалувам со секој подземен здив
Невидливи нишки ми ги врзуваат нозете
за облаците
и се закануваат да ме претворат во сув чинар

Студот полека ги суши сите мои сили
и ми го шмука виделото од очите.
Не можам ни да те видам
додека го напушташ бојното поле.

Впрочем, ти одамна си замина.
Зад себе ја оставаш само тишината –
прочистена и мека
како вечерните сенки
што благо се откинуваат
од сонцето на заода.

Невозможна

Невозможно е да те држам подалеку од себе
Едноставно не успевам да те заменам со песна
Понекогаш толку ми недостига твоето битие
што само ја продлабочува ненаситната жед
по Поезијата
Многу поедноставно ќе беше
секој да ја погледнеше својата ѕвезда
и да тргнеше по нејзиниот пат
Невозможна е оваа љубов
Оваа страст што однатре нè разјадува
пекајќи по нешто ново

Во душите уште ги криеме своите деца
но штом денот ќе ги испие сенките на ноќта
си се втируваме во очите
среде хаосот под синилото
и гледаме дека сме станале старци.

Боли
Но толку е проста таа логика
што не заслужува ни општа елаборација.

Две сѝии

Те сонував
заробен меѓу две горски стии
Едната
како да полагаше право над тебе
(можеби оти подолго те чува)
и те штитеше со своите крилја
од блажината на априлскиот дождец
по кој ти жедуваа усните.

Другата
се премислуваше
дали да ги запре небесните солзи
што ѝ капеа од очите
или да се врати во својата
студена пештера.

Земѝ љо ѝѝоа ѝѝѝо е ѝѝѝоѝ

ѝ рече Гласот.
Таа ги собра капките виножито
во дланката и –
си замина.

Денои

Стојам сама
на својот крај од приказната
Не ме пронаоѓа допирот
на твоето меко крило
за да ме охрабри

Секој тунел нема светлина на крајот
Некој дури и нема крај

Еве го
Дојде денот од кој се плашев
Алчен за твоето безгранично присуство

Од денес
моето сонце изгрева од север.

Наша̄та̄ ѓриказна

Куса е нашата приказна
иако трае со години
Нема што многу да се раскажува
Како и толку други
и нашиот век се тегне кон крајот.
Којзнае дали Ајнштајн имал право?

Остана во нас заробено времето.
Жалам само што не можеме
да им го оставиме во паметење
на нашите неродени деца.

Ние

Нè удри летната жештина в глава
Прецизно нè погоди лудилото
некаде меѓу ребрата
и не нè остава.
Фала му на Бога што сè уште
не нè истрошија годините.
Се држиме стамено
за инат на лајачите.

Утре е нашиот ден.

Ние, ѱоеѱ(ес)иѱе

Поетитој**на Б. Б.**

Не очекуваше да го најават
но не се збунува кога си го слушна името.
Знаеше дека мора нешто да направи
оти два минуса не даваат плус
и во животот.
Истапи со гордо крената глава
и сигурен чекор.
Малото книже со разбранувани таинства
се губеше во неговите раце
родени за искушенија.
Застана самоуверено пред микрофонот
и со стамен глас ја прочита
најречитата песна
од својот побратим.

Поетите ракоплескаа.

Безвремени

Застанати спроти ветрот
со лица безвремени
смело ги одбиваме
туѓите закачливи погледи
Карпи сме во кои удираат молњите
неспособни да остават траги врз нив

Устремени кон височините
сè повеќе заличуваме на џинови
потонати во својот речит молк.

Деца на судбинаѝа

Не успеваме секогаш
 да ги најдеме вистинските луѓе
 или ги среќаваме во погрешно време.
 Нè ограничил Творецот
 за да не заборавиме
 дека не можеме да му бидеме слични
 во провидението.
 Според својот лик нè извајал
 само во телото
 и во неговите белези.
 Но што значи таа лушпа ореова
 тој шарен пакет кој ветвее со годините?
 Поетот одамна тоа точно го рече:
***Дејѝеѝо во мене е заѝворено
 во еден кафез од брчки.***
 А можеби е и подобро што не умееме
 да избегаме од него.
 Оти посиромашни ќе бевме тогаш
 за своите разочарувања
 и за вербата во фаталноста –
 поначесто барем колку за да си ја заблажиме
 катадневната горчина.

Сепак
 ќе бевме ли она што сме
 ако не се испилевме
 од скутот на судбината?

Нивоа

Има денови кога толку ми недостигаш
заблуден по своите земни патишта
што дури и Поезијата ја губи својата смисла.
Тогаш се навалувам
на црвеното пластично столче на терасата
и се загледувам угоре
Многу погоре од шестото ниво на кое живееме.

На кое ниво удолу е пеколот
се прашувам.
Ми се чини дека уште влакно простор
ми недостига
за да му го допрам дното.
Сепак, им подземам по малку на птиците
од летот
и се обидувам во белите облаци
да го насрам редоследот на твоите црти
огнот во очите
формата или должината на болката
отсликана на твоето лице.

На кое ниво угоре е рајот?

Ойасен сйорй

Од кога ли го носам
твојот мирис залепен на мојата кожа?
Сите гелови кремове
дезодоранси и парфеми
немоќни се да го измијат
печатот на твојата крв
втиснат во моите вени.
Понекогаш толку многу имам да ти кажам
стиху мој
толку многу!
Има денови кога се задушувам
од поројот зборови
што ми ја ријат утробата како црвчиња.
И самата станувам црв
и не можам да се стокмам на едно место.
Ако не телото барем мислите
мора да ми одлетаат подалеку од земјата.
Не, не умеам да летам со параглајдер
немам срце да скокам со падобран
или да се урнисувам
во вратоломни банџи-скокови.

Мојот спорт е уште поскап
Згора на тоа и поопасен.
Ако ми се откачи некоја жичка
на моите долги космички патувања
нема доктор кој ќе може да ме ремонтира.
Можеби само твојот мирис на мојата кожа
ќе може да ме излекува
и твојата крв во моите вени.

Зборови

Љубам кога ме галиш со зборови
Тие мали нежни цветови на твојата душа.
Колку поретко ги сронуваш
толку поблаги се за увото.
Некогаш сум толку обземена од нив
што чекорам наоколу како маѓепсана.
Како и кај сите наркотични средства
се плашам само дека и нивното дејство
има ограничено траење.

Боже, дај тој омај уште малку да ме држи!
Барем неколку куси години
додека и самата не се разлеам во зборови.

Казна

Зошто ми прати таква казна, Господи?
Да бидам толку блиску до него
а да не можам да се доберам
до мојот љубен стих
што го кријам во своето кожно тефтерче?
Овде во Македонијава
сè уште за гласот и од него се живее.
Рајските порти се затворени за нас
поет(е)сите.
Залудно ќе чекаме пред нив
Тој да ни се смилува
Залудно ќе тропаме да нè чуе.
Додека се убедуваме дека душите чисти ни се
оти сме ги искупиле низ горливата љубов
кон Вистината и Поезијата
знаеме дека ушите на Праведниот
тврди се за грешниците.
Можеби подобро ќе поминеме
ако на крајот ги спушти очите кон нас
како кон обични единки од мноштвото.

Да не спориме за аспектите –
така барем правдата ќе биде задоволена.

Чагори

Се цедат последните капки од крошните
„Дождот престана!“ – некој викна
а луѓето сè уште ги носат отворени
своите чадори
Небаре сакаат да се заштитат
од нечие проклетство
или од негативните зрачења
од Врвот.

Уште по некоја задоцнета капка
паѓа бавно од небото
Сомилосна Божја солза
Капка тага по неразумните деца.

Прости им, Господи!
Премногу обземени
од својата земна живејачка
тие веќе не знаат што прават.
Затоа сè уште ги држат отворени
своите чадори додека талкаат
низ мокрите улици на градот
обидувајќи се –
заедно со нас, поет(ес)ите –
да го најдат
Патот.

Брегови

Дишат спокојно бреговите во мракот
Секој од својата страна на реката
Секој со тежината на својата наваленост

Тивко ромори водата среде
Како да сака да се смали во коритото
Да ги зближи
за да си ја стопат осаменоста

Диво крескаат чавките над нив
славејќи го однесеното

Итаат тие кон нас
Се ближат
со невидлив од

Има ли брегови воопшто
или само во мислите
ги креваме меѓу себе?

Нависѝина...

Полека
се прикрадуваат копнежливите мириси
зад сѝ уште оголените стебла
и нѝ сиркаат како палави деца
желни за игра.

Еве ја
наближува новата пролет!
Ајде да ги засукаме ракавите
и да се зафатиме со чистење
на нашите души и домови!
Така на Великиот ден
ќе имаме право да кажеме

Нависѝина...

За жал
по цели два милениума
Христос и годинава бадијала
ќе издивне на крстот.
Ќе ги склопи очите во немоќен очај
пред овој современо чудесен свет
и можеби најпламено отсекогаш ќе праша:
Оче мој, Оче мој, зошто ме наишѝи?

Можеби само јас и ти, стиху мој
ќе му го чуеме шепотот
но – колку трагично! –
како да му помогнеме
кога и самите сме распнати
на својот крст
од кој нема бегане?

Три прашања

Не барам многу, Боже
Сакам да знам само три работи
Прво
дали ќе го дочекам векот
на прабаба ми Тоша стогодишната
или еден убав ден
ќе умрам од рак?
Второ
дали и тој се бори
против навиките
заедно со мене
или веќе ме сместил
во фолдерот сиво секојдневије?
И трето
дали моите песни
ќе ја раскинат крвавата кошулка
на денот?

Само толку.

Црвоѝ

*Никоџаш не е доцна да создагеш Убавина
ми шепоти Старецот
Никоџаш ѝредоцна да сѝанеш ѝлен
на нејзиноѝо слаѝко роѝсѝво.*

Се родил ли некој што ќе рече
дека му е премногу од Убавината?
Да знаев дека во животот ќе има
толку забранети работи
никогаш немаше да се лишувам
од теглите со просирно слатко
со омаен мирис на мускембре.
Божем сè ти е на дофат
а толку сопки се реат наоколу
– и туѓи и лични –
што не стигнуваш да изградиш одбрана
или барем да смислиш (само)оправдување
за да ги измамиш одејќи на средба со неа.
Колку и да си се подготвувал
постојано ќе се најде нешто
за да ти ја расипе насладата.
Уште трептежот во вените не стивнал
а веќе го сеќаваш црвот
некаде откај дијафрагмата
како бара удобно место да загриза
накај срцето.

Не можам да поверувам, Господи
дека Ти нè создаде вакви моралисти!

Убавината не заслужува каење.

Заробени

Се кренаа големите ветрови на есента
и поведоа танец со нашите зборови.
Со заборавените насмевки
ги китат дрвјата како со светулки.

Си заминува уште една година.
Го чекам само снегот
за да го покрие црнилото –
и по улиците и во душата.

Нè заробија сопствените песни.
Сè повеќе заличуваме на пејзаж
скаменет под раката
на тажен сликар.

Бришам

Си зеде збогум летото
Замре црцорот на птиците
во исчекување на есента
Предолго траеше оваа омарнина
стежната од омај.

Единствените сведоци
на нашата љубов и тага
ги повлекуваат завесите
обидувајќи се да се скријат
од првите вечерни шетачи.

Задумана во твојот одраз
среде моите црнки
земам пенкало и хартија
и бришам траги
Од косата
од лицето
од пазувите...
Ги бришам своите траги од тебе.

Виделината се цеди на запад
и денот се подготвува за починка
Првиот мрак
се напластува меко врз улиците
како кадели волна од бабиниот родан.

Земам уште еден лист хартија
Бришам траги
Твоите траги од себе
Од очите
од усните
од градите...

Но ќе можам ли од срцето?

Пиво со нафора

Ќе се фатиме за раце
и ќе ги оставиме зад себе сите јанси
поради ненапишаните книги
неисплатените хонорари
неисполнетите надежи
и ветувањата непадени
поради недостиг на смелост.
Ќе им простиме на непријателите
а на завидливците Господ ќе им плати.

Ќе ги спомнеме по добро
нашите упокоени пријатели
За книжевните ќе кажеме и по некоја шега
Само уште денес
ќе ги подголтнеме некажаните зборови
што по неколку години ќе се развијат во рак
во нашите ткива
И поминувајќи покрај босоногите Циганчиња
ќе се помолиме за сите
родени а нездомени деца на светот
Голема е душата Негова
Има место за сите на шарената Божја полјана.

Ајде да се фатиме за раце
и да тргнеме низ градот
со ненарадувани очи!
Прекрасен е овој ден за прошетка
иако песимистите го прогласија
за најдепресивен во годината.
Празничното лудило полека стивнува
Сите паричници се празни
и повеќето желби се задоволени.

Не туркајте се! Полека!
До следниот триесет и први има еден куп денови!
Почитувајте го редот
и застанете зад жолтата линија!
Ние не сме ви никаква конкуренција
Сакаме само на час-два
да ги оставиме своите мозоци
во заложувалницава
и да одиме кај Јоле
на пиво со нафора.

Ден за искренос̄и

Лебдиме
во тишината замаени
Свездите се само ситни точки
на туѓ таван
Месечината се заканува
дека ноќва нема да угрее
а сиот ветар од светот како да исчезнал.
Се рееме цела ноќ како ситни прашинки
во студениот космос
Безгласно го молиме Семоќниот
да испрати тивок повев
што ќе нè приближи еден до друг
да се згрееме.
Толку сме мали и студени
во овие часови
на изгубени одговори!

Ако зората реши да распука
утре ќе биде големиот ден
на искреноста.

Роденгенска

Стивна лудилото
Се крена чадот од нашите мисли.
Септември донесе блажина во воздухот.
Постари сме за една година
и малку помудри.
Сега веќе умееме
да го зауздаме вијот на крвта
(или пак се навикнавме).
Но останавме деца
вљубени во Поезијата.
И добро е што е така.

За да има што да нè крепи
кога ќе нè навјаса бесмислата.

Свейлосни прашинки

Сидовите уши
Улиците очи
Каде без другите а сами со себе?

Но денес воопшто не ми е грижа
за сите пакосници
што сакаат да сирнат
во нашиот малечок свет
полн со таинства.
Никој не може да ни го украде
восхитот што тлее во нас.
Уште не сме заборавиле да летаме
како светлосни прашинки во космосот.
Таму високо
не можат да нè дофатат грабливите раце
Не може да нè досегне туѓата мисла

Сами сме во спокојното студенило
на вселената
и конечно
по толку години
поблиску до себе
и до Љубовта.

Песнаша

Оїної

Немерлив е
Сеприсутен
И кога ќе ги склопам трепките
тлее зад нив
Не му дава ни миг почин на Јаството.
Ме гори каде што ќе допре
Длаби во понорите
барајќи ново огниште.

И бегам од него
и сакам да му помогнам
да најде процепка.
Земам пенкало и нов лист хартија
Нијам буква по буква
Стих по стих

Уште една во морето илузии

Срцето останува зажарено.

Тема за ѝесна

Од сè може да се направи песна
Поинаку не може.

Благото ветре што води љубов
со првите есенски денови
Разгалените гулаби
што слетуваат крај Вардар на поило
Нашата европеизирана шопска
без кромид
и неиспиените струмички мастики.

Килтовите на шкотските навивачи
Нивните лица вцрвенети од возбуда
и криглите бујно пиво
што брзаат да се испијат.
Погледот кон босите нозе на Циганчињата
нивната бесрамно испружена рака
и радоста заради подадената карамела.

Од сè мора да се направи песна
Дури и по цена на сопствената вистина.
Поинаку не се може.

Свероӣ

Се разбуди добриот свер во мене
Не го сеќавав досега
во својата утроба.
Мислев дека ми побегнал
исплашен од сенчестата монотонија
на мојата мирна шума,
дека фатил некаде штивина.
Но денес ги отвори очите заедно со мене
и гордо ја протресе гривата.

Не го препознав
Како веќе да не е дел од мене
Како да не е мој свер.
Крикна
и ме стресе
до малото прсте на десната нога.

Како сега да научам
одново да живеам
со својот свер?

Окуќација

Сирна лошиот свер низ клучалката.
Можеби случајно, набафтана
ја одбра нашата врата.
Несетено
на прсти
протрча пред нашите лица
скаменети во салонот
и се стутули
во најтемниот агол на спалната.

Ми ги разнебити песните
Ми чепна во мечтите
Врз очите превез ми фрли
Со шестото сетило што си го носам
од Бориево
го намирисав туѓото присуство
како Исус ѓаволот.
Ги отворив ширум прозорците
ги истрив теписите
ги проветрив постелите и алиштата
и целата куќа ја искадив со темјан.

Другиот ден Нечастивиот
од твоите очи ме погледна.
Од умор, си реков, ми се причинува.
Го исклучив компјутерот
и си легнав да се наспијам.

Децата издишуваа небеснина
блажено заиграни во својот сон.
А Тој ми ги поткреваше трепките
Ми ги скокоткаше усните
за да си направи процепка.
Заспивав мигум
додека ме грееше
мекото раче на ќерка ми.
Кога во сонот ќе се свртеше
кон своите игри
мигум заборавајќи ме
веднаш ме зграпчуваше студенилото
скокнувајќи ми од зад грб.

Третиот ден
се всели Лошиот во нашиот дом.
Ги завладеа нашите души
и сите мои стихови
ги отуѓи од мене.

Се гледаме како хипнотизирани
и не се препознаваме.
Живееме под окупација.

Незапишаниите стихови

Стиховите што се мачат
да се запишат
катаден ми ријат во утробата
како црвчиња
Ја поткреваат угоре
кон грлото
и ми навеваат киселкаст вкус
меѓу забите
Кој бил труден или пијан
ќе сфати за што зборувам
Одвреме навреме
некој од нив пушта силен рев
непримерен за таа сорта
суштества
и ме заразува со каење.

Кога ќе ги удрам сопирачките
среде метежот на секојдневието
го наслушнувам нивното преколнување:
Аман веќе!
Зграби време
и запиши нè!

Дроѓа

Нема спас за мене
Се навлеков на оваа дрога
и ми нема враќање.

Одамна ги затрупав патеките за назад
Секоја песна нова брана испречува
Секој стих нова тула засидува
Слатка е оваа прокоба
што ме држи заробена

Напати божем сакам да избегам
Но по секое буђење се гледам
како месам глина
во дворот на старата куќа
и кревам нови сидови.
И добро ми е сепак
Угодно и топличко
во тие замоци на мојата душа.

Тука сум и тоа е тоа.

Посегнувам по пенкалото
Време е за нова доза.

Ти

Има денови кога мислам
дека ќе умрам од копнеж по тебе
додека длабам во понорите на душата.
Никако крајот да ти го дофатам!
Кога најмалку се надевам
ми доаѓаш нежен и страстен
и ми ги полниш градите со блажина.
Кога денот е сурово реален
знаеш да ми донесеш и ронка стар оптимизам
врз своите полетни крилја.
Но додека да ти се израдувам
се претвораш во росна измаглина
огреана од првото бориевско сонце.

Ах, ќе умрам како последен романтичар на земјава!
И не ќе можат да се изначудат новите генерации
како си можел да ми бидеш сето тоа –
толку полетен среде секојдневната монотонија
и толку приземен во небесниот занес.

Ти
мојот сè уште ненапишан стих.

Раѓањето на ѝеснаѝа

Земи збор
Оформи го во главата
или откорни го од пазувите
Додај му малку блажина
од галичкиот мед
Малку медовина од лесновските свона
и ронка горчина од душата

Потоа седни
и запиши ја.

Песна̄а

Навистина е невозможна
и не личи на ништо друго.

Инаетлива!
Самодопадлива!
Дрска
и по малку надуена.

Кога еднаш ќе ја напишам
брза да премине на другата страна
и ме гледа
самосвесна
со ококорени очи
на туѓинец.

При повторниот обид за читање
секогаш одново
морам да ја припитомувам.

А ја мислам за своја!

Палавка

Во некое друго време
можеби сум стара мудрица
но овде, на Земјава
јас сум твојата мала палавка
Ти се кријам во соништата
и одвреме навреме ти сирнувам во денот
Добро е колку за промена
Доста ти мене ме прогонуваш
со неизречената мисла
што ти 'рти во пазувите

Се плашев дека малку ќе траеш –
Колку да стокмам една вистинска песна!
Мислев дека восхитот ќе се исуши
ќе прегори во следниот обид
А еве, цел четврт век ме гориш во утробата
и жизнерадно распален
како Петар Пан
ми доаѓаш секоја година
врз крилјата на големата Поезија.

Ја слушам твојата смеа над покривите на куќите
Ја насетувам играта на сенките со Месечината...
И како да не му отворам на тој благ повев
кога во мене ги буди заспаните предци од Бориево?
Како да му одолеам на солениот мирис на Егејот
во твоите коси
и на појот на канаринецот?

Го отворам
Повторно го отворам прозорецот
подготвена за диви игри и полноќни разговори
и те пречекувам раскрилена во мојата преградка
Јас –
твојата палавка.

Лава

Ме разнебитуваш, стиху мој
Толку лесно правиш
да се престорам лава
и да потечам од новата ерупција.
Твојот здив ме скокотка во крвта
и ми ја пече кожата.
Што се вршник-сонцето над Скопје
и врелиот ветар од Сахара
во споредба со тебе?
Нив дури и не ги забележувам!

Порано мислев дека
ова е само збудаленост
предизвикана од нешто магично
што трепери во августовските жештини –
ќе помине летото и ќе престане,
ќе ме вјавнат катадневните грижи
на возрасните
и ќе ја заборавам!

Што и да е
колку и да го потиснувам во умот
секогаш останува
едно парченце стврдната лава
залепена за срцето.

Ловец

Само јас и ти знаеме
од кои пространства ми идеш
Од кои векови ми носиш поздрав
Безвременски си
а сепак толку мој и толку личен
Само да ја подадам раката
и ќе ги дофатам истите ѕвезди
што се расфрлани и по твоето небо.

Но толку често знаеш да ме залажеш
забегувајќи во белите далечини
А потоа ми доаѓаш како лелеав сон на јаве
и ме претвораш во ловец на школки.

Големи шарени школки
со изгубени бисери.

Просирка

Севезден си тука
Ме обеспокојуваш и потоа се повлекуваш
оставајќи ја својата сенка по себе
Со тефтерчето под перницата
те љубам саноќ таков –
палав, страстен, нереален
дур сонцето не ја избрка мојата сојузничка
од последното агле на собата.
А потоа левтерно се свртуваш и си одиш
Дете ме престоруваш
расплакано по изгубената играчка.

Застани!
Сакам виежот во крвта да ти го сетам
Трепетот на секоја жилка под кожата
Тивката воздишка со стотици скриени значења!

Не слушаш
Го живееш својот каприц
и ме оставаш сама во кругот.

Можеби ќе успеам да ја најдам просирката
пред сосема да папсам од потрагата?

Бегам

Пред прокоцканите мигови
црвот на каењето
душата разјадена од спомени
и секогаш последната цигара

Пред непрочитаните книги
сè уште неиспилените мисли
белите осамени тетратки
и непотрошените пенкала

Пред пропуштените можности
заталканите пријатели
бучавата на тишината
и бориевската носталгија

Пред бодинањето на времето
и новата брчка што се токми
да го закити челото
поради грешките на моето племе

Чекор пред Тебе – чекор до Себе
Кон стихот сè уште неоткорнат
од срцето
бегам.

Кон изворӣ

Спие водата
Не буди ја!

Надвор бабри пролетта
со одамна родени мириси
и ме мами да го распукам коритото.
Од Југ се враќаат
јата разцвкани ластовици
и им се радуваат на старите гнезда
што цела зима ги вардев
од непожелни гости.
За возврат
ми носат топли поздрави
од црни дечиња со голи мешиња
од кадрави мажи
и јадри жени што ме гледаат значајно
од платната на Гоген.

Не буди ја водата!
Остави ја нека поспие уште малку
занесена во својот ромор.
Остави ја нека закрепне
Нека забуи
пред големото враќање
кон изворот.

Не се оџкажувам од љењењето

Живеам дребнава
среде мали луѓе
и се опивам со големи мисли
Таејќи го во срцето
својот љубен стих
престанав да ги бројам годините
Но уште чекам голема светлина да ме опсипа
родена од skutot на Бога
Да го проголта мракот
и да им го секне злото на сенките.

Во меѓувреме
опстановката малку се менува
Во околината виреат некои нови типови
кои прават оптимизмот сè повеќе да потсетува
на ретко цвеќе без мирис
Но за инает на душманите
тој по секој пораз
пркосно го разрива снегот
за да си ја покаже главата.

Ми останува верен другар и сега
кога дури и мојот ангел може да си замине.

Не се откажувам од пеењето.

Сѝрав

Тука
среде
ме стега
Остра мисла
се вовлекла во градите
и длаби
Претешка желба
за моите нејаки плеќи.

Направи нешто, Господи!
Нели сум твое чедо?
Пушти бура
Удри громови
Разбуди ме
од овој сон што предолго трае!

Ако подадам само уште еден чекор
се плашам дека ќе се удавам
во неговите длабоки води.

Мој...?

Не чекајќи ја дури ни пролетта
повторно ми доаѓаш
стиху мој копнежлив
за да ми ја надрочиш душата со Југовина
Ми ги засенуваш очите
со слики од изгрејсонцата на моето детство
Ме замајуваш како старо вино
од дедовите бочви.
Трептежно ми се вовлекуваш под кошулата
и ме одвеваш од разумот
Несетено ми дотрчуваш во туѓите реченици
што ги стокмувам задумана пред мониторот
А знаеш да ме записнеш и со налудничавост
кога треба да кажам нешто умно пред важни луѓе.

По толку векови поминати во бегане
денес застанувам да се загледам во себе
и конечно те пишувам
стиху мој возљубен
Се мачам да ги допрам сите нијанси
на твојот недосеглив поглед
Секое катче на твојата блага душа
Горам под трепетот
на твоите огновити букви

И кога си најмој
Најмалку те имам.

Река

Катаден ми доаѓаш на брегот
Но не можеш да ме припитомиш

Јас сум река
Само гргорам низ оваа долина
итајќи кон Југ
со одразот на твоето лице во себе
Не можеш двапати да загрстиш
од истата вода
за огнот да го смириш

Не ведни се
Не пиј од мене

Јас не гаснам
Јас жед разгорувам.

Цршање со ѝрсии

Полека ги поткревам ракавите
на старата кошула
Очите веќе ми тонат во канчињата бои –
моите бротчиња од хартија
пуштени по немирна вода.
Црна
(иако е спорно нејзиното постоење како боја)
Жолта
Розова
Зелена и црвена
Сина
Бела (повторно спорна).
Не знам дали ви кажав:
ги ослободив четкичките
од нивното валкано задолжение
а пристојноста ја испратив
на годишен одмор.
Застанувам пред распнатото платно
како Бог пред хаосот
и со величествен потег
ги збрцувам жедните прсти во боите.

Белината ми се подава
со страст на неискусна проститутка
збесната од пролетниот повев

Не сум поранешната девојка од Југот
заклучена во кафезот на својот страв
Ова е вистинската сезона
да се почне со новите техники
што ги носиме во себе од искона

Ги засукувам ракавите
и се вдавам во пополнување
на својата слика.
Почнувам одоздола со црна
завршувам нагоре со бела –
совршено поле
за повторно цртање со прсти.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Скопје

821.163.3-1

ТАНЧЕВА-Златева, Виолета
Огнена / Виолета Танчева-Златева.
- Скопје : Гурѓа, 2011. - 96 стр. ; 20 см.
- (Библиотека Ризница. Домашни автори)

ISBN 978-608-201-153-0

COBISS.MK-ID 87394314

Изданието е објавено со финансиска поддршка
од Министерството за култура на Република Македонија.